

* * *

Iwo Hubert SIEKIERKA OFM, *Problem korelacji kryzysu psychicznego i kryzysu wiary w literaturze psychologiczno-teologicznej*, Opole 1996, XX + 260 ss. mps.

Epoki przełomu, dobiegające swego kresu stulecia zawsze już były na przesłonięciu historii ludzkiej znamionowane różnego rodzaju „kryzysami”. Mając jednak na uwadze fenomen kryzysu psychicznego oraz kryzysu wiary, towarzyszy on stale naszemu życiu również jako oznaka właściwej mu dynamiki i to bardzo często niezależnie od takiego czy innego chwilowego uwarunkowania egzystencjalnego. Pulsujący rytm człowieczego życia musi się przeto z nim liczyć. Niemniej jednak każda próba bliższego określenia i sprecyzowania struktury tych kryzysów budzi żywe zainteresowania naukowe, zwłaszcza jeżeli, jak w naszym przypadku, leży ona jakby na linii przecięcia się psychologii z teologią. Z góry więc należy się wdzięczność zarówno doktorantowi, jak również promotorowi za podjęcie tej właśnie, bynajmniej niełatwej, tematyki w specjalnej dysertacji na naszym uniwersyteckim Wydziale Teologicznym. Recenzowana praca stanowi bowiem udoskonaloną edycję rozprawy doktorskiej z zakresu psychologii pastoralnej.

1. Słowo „kryzys” wyraża „w potocznym znaczeniu zachwianie równowagi, ustalonej normy, ale także oznacza punkt zwrotny, przełomowy w życiu jednostki kryzysującej”. Dotyczy to zarówno kryzysu psychicznego, jak również kryzysu wiary, który występuje dzisiaj „u tak licznej rzeszy ludzi, jak chyba nigdy dotąd. Przez to nasz wiek jest (zapewne słusznie) nazwany często wiekiem kryzysów” (s. 11). Ale nie ów bezsporny akt stanowi istotny problem pracy, lecz szukanie odpowiedzi na pytanie: „czy istnieje korelacja pomiędzy kryzysem psychicznym i kryzysem wiary? Na jakiej płaszczyźnie te współzależności są najbardziej widoczne? [...] Czy kryzys psychiczny może doprowadzić do kryzysu wiary i odwrotnie, czy kryzys wiary może przyczynić się do powstania kryzysu psychicznego?” (s. 12).

Pośród pluformicznego opisu celu pracy podkreślmy z naciskiem przede wszystkim raz jeszcze to, że chodzi w niej o „ukazanie korelacji pomiędzy kryzysem psychicznym a kryzysem wiary oraz uchwycenie najbardziej znaczących współzależności pomiędzy tymi kryzysami” (s. 11n). A co dla nas jest szczególnie ważne: „Praca ta ma odpowiedzieć na pytanie: czy istnieją czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, przyczyniające się do przezwyciężenia tak kryzysu psychicznego, jak i kryzysu wiary, i które z nich mogą być najbardziej pomocne? Ma także wskazywać — trzeba zwrócić na to szczególną uwagę — czy może być przydatne działanie duszpasterza wobec jednostki znajdującej się w kryzysie psychicznym oraz zabiegi psychologa czy psychiatry wobec człowieka przeżywającego kryzys wiary?” (s. 12). „Brak literatury, która obejmowałaby problem (tak pojętej) korelacji pomiędzy kryzysem psychicznym, a kryzysem wiary”, to faktycznie szczególny motyw podjęcia tego tematu (s. 12).

Autor pragnie posłużyć się „metodą analizy i syntezy przedstawionego materiału” (s. 13), wydobywając zeń też rzeczowo uzasadniony i formalnie spójny schemat struktury całego swego naukowego przedsięwzięcia. Składają się na nie cztery rozdziały.

I tak, rozdział I dotyczy „kryzysu psychicznego w życiu człowieka” (s. 15–65), uwydatniając samo pojęcie, teorię, przyczyny i symptomy kryzysu, rodzaje kryzysów oraz fazy jego występowania w życiu człowieka. Rozdział II koncentruje się na „kryzysie wiary w życiu człowieka” (s. 67–112), kreśląc znowu: pojęcie, symptomy; rodzaje kryzysów wiary, jego modele i etapy, oraz opis wzajemnych relacji pomiędzy kryzysem wiary a kryzysem psychicznym. Rozdział III jest poświęcony „następstwom kryzysu psychicznego i kryzysu wiary” (s. 113–170), ukazując „detalicznie” skutki pozytywne i negatywne obu analizowanych kryzysów, by móc w końcu znowu nakreślić szczegółową korelatywność ich następstw. Rozdział IV wreszcie skupia się na „czynnikach ułatwiających rozwiązywanie kryzysów” (s. 171–224), wskazując na konkretną pomoc wobec trudności kryzysu zarówno psychicznego, jak i kryzysu wiary, by w końcu znowu mocno zaakcentować wyraźną korelatywność czynników ułatwiających ich rozwiązywanie.

Zakończenie (s. 225–229) raz jeszcze ujmuje sumarycznie istotną problematykę pracy i podkreśla jej stopień, realizacji przez ukazanie wyników.

2. Uwzględniając aspekt formalny pracy należałoby powiedzieć, że jej powyżej nakreślona problematyka i struktura nie budzi w zasadzie zastrzeżeń, choć sama struktura nie wydaje się być wprost „narzucona” przez obraną metodę. Jej opis i formalne nazwanie jest zresztą zbyt lakoniczne. Należyło po prostu pokazać, na czym konkretnie będzie polegała owa „analiza i synteza”, by mogła wystarczająco wspomnianą strukturę uzasadnić. Antycypowana we wstępie zbyt szczegółowa treść poszczególnych definicji i ujęć kryzysów doprowadza później do niepotrzebnych powtórzeń, których zresztą nie brak w całej właściwie pracy.

To zaś, że Autor pragnie z góry oprzeć się zasadniczo „na literaturze polskojęzycznej z zakresu psychologii, teologii, a także psychiatrii, medycyny i filozofii” (s. 13) nie musi stanowić mankamentu, bo wzbogaca ją równocześnie „wybranymi

pozycjami literatury niemiecko- i włoskojęzycznej” Można by wprawdzie od razu dodać, iż szkoda, że w tej szczególnie dziedzinie, stanowiącej dzisiaj ważną domenę literatury anglosaskiej, ta ostatnia nie dochodzi właściwie *explicite* do głosu. Ale *implicite* to jednak ma miejsce, bo szczególnie literatura włoska zwykła ją w swoich stosunkowo szybkich tłumaczeniach przejmować, a najistotniejsze i szczególnie w tym względzie ważne pozycje wchodzi także w zakres tłumaczeń niemieckich.

3. W zakresie aspektu merytorycznego przyznać trzeba bez wątpienia rację Autorowi, że główne założenie i cel swego przedsięwzięcia — „ukazanie korelacji pomiędzy kryzysem psychicznym a kryzysem wiary” — wydają mu się być osiągnięte, jako że rozprawa ta faktycznie „może przyczynić się do przybliżenia i pogłębienia problematyki z tego zakresu” (s. 288). Praca ta bowiem będzie zapewne mogła konkretniej „dopomóc tym wszystkim, którzy borykają się w swoim życiu z trudnościami natury psychicznej i wątpliwościami w wierze, przezwyciężyć te trudności, a także [...] tym, którzy chcą dopomóc jednostkom będącym w sytuacji kryzysowej” Jest to w rzeczy samej ważna „wskazówka w postępowaniu dla otoczenia, [...] dla duszpasterza i psychoterapeutów” (por. s. 225).

Oprócz ogólnych doskonałych analiz i syntetycznych opisów całokształtu problematyki kryzysu psychicznego oraz kryzysu wiary, znajdujemy w niniejszej pracy wiele ciekawych spostrzeżeń szczegółowych, np. na temat tzw. „zespołu wypalania” w ramach kryzysu środka życia (s. 43n) albo „kryzysu połowy życia” duchownych (s. 46n) lub też rosnącego przed śmiercią „kryzysu przeżytego życia” (s. 59), albo wreszcie tzw. „kryzysu gorliwości” (s. 83). Ciekawe są też wywody Autora na temat znaczenia matki i jej miłości do dziecka (w znaczeniu tzw. *dual-union* — s. 47, 49) i w ogóle roli rodziców i rodziny jako głównych czynników przezwyciężania kryzysu psychicznego i kryzysu wiary (s. 213, 225n).

Ważkie są ponadto spostrzeżenia dotyczące skutków pozytywnych obu analizowanych tu kryzysów (por. 112–143). Autor zdobywa się także na godne podkreślenia nader śmiało stwierdzenia, np. o „odnowie religijnej jako owocu kryzysu” (s. 67), pozytywnym znaczeniu „pluralizmu światopoglądowego” (s. 77), o tkwiącej w kryzysie „możliwości heroizmu” (s. 117), lub też podkreślenie faktu, że „do niedawna tylko Kościół zajmował się problemami osobowości” oraz że psychoterapeuci posługują się „środkami zapożyczonymi od duchowieństwa” (s. 181, 184nn, 215). Do odważnych wypowiedzi należą zapewne też uwagi o błędzie tzw. „chroniącego duszpasterstwa” (*behütende Seelsorge*), jak też o „małych wspólnotach” jako przyszłości Kościoła (s. 218).

Zapewne może w swym całokształcie ukazywana w pracy niezmiernie ważna problematyka wydatnie pomóc, szczególnie dzisiaj, w realizacji duszpastersko-katechetycznego zadania w Kościele. Ale czy właśnie w związku z tym nie należało może wyraźniej wypointować tak bardzo obecnie aktualnego fenomenu nauki religii w szkole? To przecież nowa sytuacja i niezwykle ważna szansa w tym zakresie. O katechezie, katechetach i samej szkole jest zresztą często mowa w pracy (zob. np. s. 98, 99, 189, 201, 203nn, 214nn), ale tej szczególnie ważnej jej aktualizacji, jaką

zyskałaby zapewne przez bezpośrednie wskazanie na szansę nauki religii w szkołach, tutaj brak. Chyba nigdzie indziej nie można się przyczynić tak wydatnie do tego, by wiara stała się „czynnikiem, który porządkuje ludzkie życie i nadaje mu ostateczny sens” (s. 82).

Niezależnie od niektórych niedociągnięć formalnych i merytorycznych zawiera recenzowane studium metodologicznie i treściowo poprawnie przeprowadzoną analizę oraz syntezę szczegółowej literatury przedmiotu, nie stanowiącej bynajmniej bezproblemowego i łatwo „zglobialnego” źródła. I tak otrzymujemy tutaj w sumie twórcze i bardzo dzisiaj potrzebne opracowanie „psychologiczno-teologiczne”

Abp Alfons Nossol